

Turbucz Dávid

HORTHY MIKLÓS ÉS A SZEGEDI ELLENFORRADALOM

Zászlóavatás Szegeden 1919 júliusában
Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár, 81-153.

Horthy Miklós haditengerészeti karrierjének vége egybeesett az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával.¹ Emiatt nem csak egy átlagos pályamódosítással kellett a Monarchia volt flottaparancsnokának szembenéznie. Két alapvető – egymással összefüggő – kérdésben kellett döntenie: az új hatalomhoz való viszonyáról és egzisztenciájának biztosításáról.

A HAZATÉRÉS

Az emlékirataiban Horthy megkerüli, hogy pontosan mit is csinált 1918. november első felétől kezdődően.² Más forrásból azonban ez jól rekonstruálható. Az eseményekkel egyidejű és volt haditengerészek által elmondottakra támaszkodó forrásból tudjuk, hogy Horthy megjelent a hadügyminisztériumban, és felajánlotta szolgálatait.³ Ez nem meglepő, mert állásra volt szüksége, amelyet elsősorban a hadügyminisztériumban kaphatott. Ráadásul katonaként kötötte a szolgálati rend, a hadsereg hierarchikus rendszere, így miután az uralkodónak megtette utolsó jelentését, az új hatalom honvédelmi minisztériumában jelentkezett. Horthy szolgálataira azonban nem tartottak igényt, mivel rövidesen őt is nyugdíjazták.⁴ Ez azzal magyarázható, hogy a rangja túl magas volt ahhoz, hogy megfelelő szerepet kaphasson. Másrészt, a Monarchia elkötelezett támogatója volt, ami az új hatalom számára nem volt megfelelő ajánlólevél. Harmadrészt, haditengerészként nehéz lett volna egy szárazföldi hadseregben al-

¹ A tanulmány megírásához szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával, a PD 128 500 azonosító számú „Jobboldali radikalizmus és konzervativizmus között. Horthy Miklós 1919–1931 című”, NKFI-alapból megvalósuló projekt keretében történt.

² HORTHY Miklós: *Emlékirataim*. Jegyz. SIPOS Péter. Budapest, 2011, 126.

³ KEMÉNY Ferenc: A tengerészek a forradalomban. In: *A diadalmas forradalom könyve. A népkormány tagjainak, a forradalom szereplőinek és 75 magyar írónak önvallomása*. Szerk. GELLÉRT Oszkár. Budapest, [É. n.], 191.

⁴ *Magyar hadügyminiszteri rendeletek*. Rendeleti közlöny a Magyar Hadsereg számára. Személyes ügyek, 1918/184. 5213. és *Magyar hadügyminiszteri rendeletek*. Rendeleti közlöny a Magyar Hadsereg számára. Személyes ügyek, 1919/2. 69. 34 470/eln. 2. a. 1918. számú rendelet. Kisközlöny a „Rendeleti közlöny”-höz a Magyar Hadsereg számára, 1918/114. 743–744.

kalmazni. Azért döntött a Károlyi-kormány a tisztikar létszámának radikális csökkentése mellett, mert attól tartott, hogy a magas rangú katonák esetleg egy ellenforradalmi megmozdulás élére állnak.⁵

Azzal, hogy Horthy felajánlotta a szolgálatait a Károlyi-kormánynak, jelezte: elismeri az ország területi integritásához ragaszkodó új politikai és katonai hatalmat.⁶ November 4-én Kenderesen is megalakult – politikai szervként – a Nemzeti Tanács, amelyre november 12-én a helyi közigazgatást irányító képviselő-testület tagjai, közöttük Horthy Miklós is esküt tett: ugyan nem személyesen, hanem az őt képviselő Kiss László helyi főjegyzőn keresztül.⁷ A kenderesi elit tehát – az országban tapasztalható közhangulatnak megfelelően – Károlyi Mihály mögé állt.⁸

A képviselő-testület november 28-án tárgyalta azt a kormányzati javaslatot, amelynek értelmében „a hazatért katonák, valamint a rokkantak és árvák részére eszközendő földosztás előmunkálatai előkészítésére a képviselőtestületnek egy bizottságot kell kiküldeni”. A katonák jutalmazása céljából tervezett földosztás előkészítésére Kenderesen egy tizenkét főből álló bizottság alakult, amelynek elnöke Horthy Miklós lett.⁹ A bizottság feladata az volt, hogy mérje fel: a földművelésügyi miniszter rendelkezése értelmében kik jogosultak földre. Kenderesen december 9-e és 15-e között került erre sor.¹⁰ A birtokának igazgatásával foglalkozó Horthy tehát nem határolódott el az új kormányzattól, mivel a helyi közigazgatás működtetésében és a földosztást előkészítő bizottságban is szerepet vállalt. A szembenállás helyett a kooperációt választotta, bár ez nem jelentette azt, hogy teljes volt az összhang közte és az új hatalom országos vagy éppen helyi reprezentánsai között.

Azt, amit Károlyi Mihályról („szerencsétlen jelenség”, „defetisták vezére”) és az őszirózsás forradalomról („tomboló felfordulás”, amikor „a rendgyeplőit porba hajították”) írt az emlékirataiban, indokolt tehát kellő kriti-

⁵ SZAKÁLY Sándor: A magyar királyi honvédség tisztikarának létrejötte és összetétele a két világháború közti Magyarországon. In: *Uő: Honvédség és tisztikar 1919–1947. Válogatott írások 1984–2002.* Budapest, 2002, 9–10.

⁶ ROMSICS Ignác: *A trianoni békeszerződés.* Budapest, 2001, 79.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL) Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár (a továbbiakban: JNSZML) V. Községek 621. Kenderes nagyközség iratai (a továbbiakban: V. 621.) 6. kötet. Képviselőtestületi jegyzőkönyvek, 1915–1920. 1918. november 12. 55/1918. kg. 280.

⁸ HATOS Pál: *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és az őszirózsás forradalom története.* [Budapest], 2018, 172–173. SALAMON Konrád: *Nemzeti önpusztítás. 1918–1920. Forradalom-proletárdiktatúra-ellenforradalom.* Budapest, 2001, 57–58.

⁹ MNL JNSZML V. 621. 6. kötet. 1918. november 28. 67/1918. kg. 292.

¹⁰ MNL JNSZML V. 621. 22. d. 1265-I/1918. 1918. november 28.

kával olvasni.¹¹ Az akkori magatartása ugyanis azt jelzi, hogy az emlékirataiban leírtak visszavetített véleménynek tekinthetők. Egy idő után azonban ő is eljutott arra a pontra, hogy már nem tudta támogatni a kormányzatot. A személyes sértettség, mellőzöttség érzése mellett meghatározó szerepe volt ebben annak is, hogy a kormány az eredménytelen – a győztes nagyhatalmak jóindulatát feltételező – diplomáciai és katonai intézkedései miatt nem tudta a cseh, a román és a szerb hadsereggel szemben az ország területét megvédeni. Véleményét, amely szerint a „zsidó bandának” nevezett kormány katonapolitikája elhibázott, Kenderesen a nyilvánosság előtt el is mondta.¹²

A Kun Béla vezette Tanácsköztársasággal, amely radikális módon szakította meg a magyar történelem addigi menetét, Horthy semmilyen módon nem tudott és nem is akart azonosulni. A diktatúra helyi vezetői őt és családját békén hagyták, sor került ugyan arra, hogy egy lovas kocsit kölcsönkértek tőle, de azt visszaadták, ráadásul atrocitás sem érte őket.¹³ A helyi direktórium tagjai nem akartak vagy nem mertek Horthy Miklós-hoz és családjához hozzányúlni, mivel a településen komoly tekintélye volt a családnak, mindenekelőtt Horthy Miklós – már elhunyt – édesapjának. Thomas Sakmyster tehát megalapozatlanul feltételezi: „[...]valószínű, hogy Horthy (vagy a felesége) egy kommunista agitátortól elszenvedhetett valamilyen zaklatást vagy sértést az egyik ilyen összetűzésben. Visszaemlékezéseiben ugyan nem találjuk nyomát ilyen incidensnek, ám az élete végéig fennálló vehemens antibolsevizmusához talán egy ilyen személyes sérelem is hozzájárult”.¹⁴ Az újabb kutatások szerint ilyen incidensre nem került sor. Ezt az is megerősíti, hogy kormányzóként a helyi református lelkész közbenjárása eredményeként 1921-ben a diktatúra helyi vezetőinek, Turbacs Mihály, a helyi Direktórium első emberének kivételével, amnesztiát adott.¹⁵ A diktatúra kenderesi működtetőit, akikkel személyes kapcsolatban is állt, Horthy tehát kegyelemben részesítette, számukra többé vagy kevésbé megbocsáthatott. A diktatúra magasabb szintű működtetőire ez azonban már nem volt igaz. Horthy, annak ellenére, hogy egy életre meggyűlölte a bolsevizmust, tehát jól láthatóan különbséget tett a helyi bolsevik vezetők és a Tanácsköztársaság országos szintű irányítói között. Tehát

¹¹ HORTHY: *I. m.* 119., 120., 122., 126.

¹² MNL JNSZML XXXV. MDP- és MSZMP-iratok, 57. visszaemlékezés-gyűjtemény. T/19: TURBACS Mihály visszaemlékezése (a továbbiakban: MDP és MSZMP iratok, 57. T/19.). 2–3.

¹³ CSEH Géza – SZIKSZAI Mihály: *Kenderes*. Budapest, 2002, 71–72. MNL JNSZML XXXV. MDP és MSZMP iratok, 57. T/19. 4–5.

¹⁴ THOMAS SAKMYSTER: *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944*. Budapest, 2001, 24–25.

¹⁵ MNL JNSZML XXXV. MDP- és MSZMP-iratok, 57. T/19. 6. CSEH – SZIKSZAI: *I. m.* 74–76.

nem a kenderesi események, a személyes tapasztalatok alapozták meg a határozott antibolsevizmusát, hanem általánosságban mindaz, ami 1918 ősze és 1919 nyara között történt Magyarországon.

Április végén a diktatúra Kenderesen a román hadsereg előrenyomulása eredményeként megbukott. A későbbi kormányzó szülőfalujában, ahogyan az ország többi érintett részén is, minden családot igen jelentős anyagi kár ért a román megszállás ideje alatt.¹⁶

A SZEGEDI ELLENKORMÁNY HADÜGYMINISZTERE

Horthy Miklós május 30-án jelent meg Szegeden, ahol az ellenkormány vezetőjével, Károlyi Gyula miniszterelnökkel tárgyalt.

A Monarchia utolsó flottaparancsnokának megkeresését a bécsi és szegedi ellenforradalmi csoportok is fontosnak tartották. Egyes történészek a Bécsben tartózkodó Bethlen Istvánnak,¹⁷ míg mások – Horthy Miklós feleségének Aradon élő családját személyesen is ismerő – Károlyi Gyulának¹⁸ tulajdonították annak ötletét, hogy Horthy Miklóst kérjék fel az ellenforradalmi szervezkedéshez történő csatlakozásra. Thomas Sakmyster a bécsi és a szegedi politikusok szerepét is hangsúlyozta.¹⁹ Horthy is úgy emlékezett, hogy Szegedről és Bécsből is felkereste őt egy-egy futár, akik a bécsi Antibolsevista Comité és a szegedi kormány tevékenységéről tájékoztatták.²⁰ Teleki Pál, az akkori események egyik szemtanúja, Horthy kormányzóvá választásának huszadik évfordulóján elmondott beszédében erről azt állította, hogy a Bécsből küldött követ nem jutott el Kenderesre, a szegedi futár azonban igen.²¹ Nincs ok kételkedni Teleki szavaiban, mivel egy ünnepi, számos túlzással teli beszédben hangzott el ez az életszerű kijelentés.²² Egyértelműen azonban csak az jelenthető ki: akár Bécsben, akár Szegeden merült fel a volt flottaparancsnok megkeresésének ötlete, vagy esetleg egymástól függetlenül mindkét helyen, Horthy egyedülálló

¹⁶ Uo. 72–73.

¹⁷ ROMSICS Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz.* Budapest, 2005, 127. DOMBRÁDY Lóránd: *A legfelsőbb hadúr és hadserege.* Budapest, 1990, 7.

¹⁸ PÜSKI Levente: *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947).* Pécs–Budapest, 2016, 41. GERGELY Jenő: *Gömbös Gyula. Politikai pályakép.* Budapest, 2001, 68. SIPOS Péter: *Egy Horthy-életrajz problémái.* Történelmi Szemle, 2007/3. 434.

¹⁹ SAKMYSTER: *I. m.* 26.

²⁰ HORTHY: *I. m.* 127.

²¹ PÜSKI: *I. m.* 41.

²² MNL Országos Levéltár (a továbbiakban: MNL OL) K 428. MTI „könyvomas” hírek, a sorozat, Napi tudósítások, 1920–1944. (a továbbiakban: K 428. a)) 1940. február 29. 27.

haditengerészeti karrierje volt az oka, hogy néhányan számoltak az ellenforradalomhoz történő csatlakozásával.²³ Azt is tudjuk, hogy 1919 tavaszán nemcsak Horthy neve merült fel, hanem báró Kövess Hermann tábornoké is, aki a politikai ambíció hiányára és a magyar nyelvtudásával kapcsolatos hiányosságokra hivatkozva nem kívánt élni az ellenforradalomban való részvétel lehetőségével.²⁴

1919. május 30-án Horthy – családja biztonságának rendezetlensége miatt – még egyheti gondolkodási időt kért.²⁵ Ugyanis a román megszállás alá került Kenderes közel feküdt a Magyarországi Tanácsköztársaság hadserege és a román hadsereg közötti frontvonalhoz. Nem lehetett tudni hogyan változik a harcfront, sor kerül-e a jövőben a településen katonai összecsapásra. A frontvonal közelsége mellett volt ennek egy másik oka is: a román katonák nem ismerték Horthy Miklóst. Számítani lehetett arra, hogy atrocitások érik a családot, ahogyan arra is, hogy anyagi károkat is el kell szenvedniük. Mivel a rövid életű kenderesi tanácsköztársaság ideje alatt atrocitás és anyagi kár sem érte a Horthy családot, az egyheti gondolkodási idő nem a diktatúra, hanem a megszálló román hadsereg és a bizonytalan jövő miatt volt indokolt. Illetőleg azért, mert ha a Vörös Hadsereg esetleg visszaszorítja a románokat, akkor bosszú áldozatává válhattak volna Horthyék, mivel a család feje csatlakozott az ellenforradalmi kormányhoz. Horthy és felesége végül úgy döntött, hogy ő és a három gyerek Debrecenbe utazik az ottani rokonokhoz.²⁶

Ezt követően Horthy, ígéretének megfelelően, június 6-án visszatért Szegedre, és közölte a kormányfővel, hogy elvállalja a felkínált tisztséget.²⁷ Az egyik kortárs feljegyzése szerint a következőket mondta: „Kemény lelkitusa után, de eljöttem. Vállalom. Nem hallgathatom a fű növeését Kenderesen, midőn Szegeden a magyar géniusz bontja ki szárnyait egy második honfoglaláshoz.”²⁸ Egy másik verzió szerint: „Nem hallgathatom Kenderesen a fű zúgását, amikor szerencsétlen hazám porban fekszik.”²⁹

²³ SAKMYSTER: *I. m.* 27.

²⁴ Georg REICHLIN-MELDEGG: *Des Kaisers Prinz Eugen? Feldmarschall Hermann Baron Kövess von Kövessháza. Der letzte Oberkommandant der k. u. k. Armee im Ersten Weltkrieg.* Graz, 2010, 251–252.

²⁵ KELEMEN Béla: *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez, 1919.* Szeged, 1923, 196.

²⁶ DOBLHOFF Lily: *Horthy Miklós.* [H. n.], 1938, 201–202. KOZMA Miklós: *Az összeomlás, 1918–1919.* Budapest, 1933, 277.

²⁷ KELEMEN: *I. m.* 242.

²⁸ KOZMA: *I. m.* 276–277.

²⁹ *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1940–1956.* S. a. rend., bev. tan., jegyz. PERNEKI Mihály. Budapest, 1983 (a továbbiakban: SHVOY), 50.

A szegedi ellenkormány legfontosabb céljai között szerepelt egy nemzeti hadsereg felállítása, amely felhasználható lehet a Vörös Hadsereggel szembeni harcokban. Erre végül nem került sor, mert a francia politikai és katonai vezetés akkor engedélyezte volna a magyar katonai akciót, ha arra a szövetségesek által irányított hadművelet részeként kerül sor. Ez, mint ismert, elmaradt.³⁰ Június 9-én jelent meg a 40/1919. sz. hadügyminiszteri rendelet, amely alapján megkezdődhetett a hadseregszervezés „a vörösteror leküzdésére, valamint a törvényes rend és a biztonság helyreállítása céljából”.³¹ E szervezőmunka megkezdése alapvetően Gömbös Gyula hadügyi államtitkárhoz köthető, aki az említett rendeletet már korábban megszövegezte. Mivel Horthy háborús hírnevét és tekintélyét fel kívánta használni a toborzás sikere érdekében, így taktikusan várt a rendelet kibocsátásával. Az új miniszter a rendelet szövegét átnézte és jóvá is hagyta.³² Horthy elsősorban a szimbólum szerepét töltötte be a kormányban, amit több, akkor készült propagandakiadvány, toborzónóta is jelez.³³ A szárazföldi hadviseléshez, korábbi pályafutásából következően értelemszerűen nem értett, és ezt ő is elismerte: „Kérlek, csináljátok meg a legjobb tudástok szerint, mert én a szárazföldi dolgokhoz annyit értek, mint ez a szék, amelyen ülök.”³⁴

A hadseregszervezés azonban vontatottan haladt: egyrészt a jelentkezők száma alacsony volt, ráadásul nem állt rendelkezésre elég fegyver és pénz.³⁵ Paul Jean Hector De Lobit tábornok, a magyarországi francia haderő főparancsnoka és Jean Joseph Colin Lucien Alfred Béatrix ezredes, a Szegedet megszálló francia erők parancsnoka – bizalmatlanságból – csak a toborzást engedélyezte, sőt eleinte a hadsereg létszámát is alacsonyan (1300 fő) tartotta. A 17 és 50 év közötti, katonai szolgálatot már teljesített korosztály jelentkezését várta június 21-e után az öt toborzóbizottság. A toborzás népszerűsítésére gyűléseket szerveztek, amelyek némelyikén Horthy személyesen is megjelent. A bizottságok tagjai – közöttük Zadravec István

³⁰ KELEMEN: *I. m.* 489. ROMSICS: *I. m.* 2005, 127–130. ORMOS Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, 1984, 314–316. PÜSKI: *I. m.* 43.

³¹ KELEMEN: *I. m.* 251–252., 590–592. (az idézet az 590. oldalon olvasható). Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) I. Országos Katonai Hatóságok, 31. Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: I. 31. HM) 996. d. A szegedi kormány hadügyminisztériuma, 40., A Magyar Nemzeti Hadsereg szervezésével kapcsolatos iratok.

³² GERGELY: *I. m.* 68–71. SAKMYSTER: *I. m.* 28. DOMBRÁDY: *I. m.* 7–9. PILCH Jenő: *Horthy Miklós*. Budapest, 1928, 132–145.

³³ TURBUZ Dávid: *A Horthy-kultusz 1919–1944*. Budapest, 2015, 59–60. SAKMYSTER: *I. m.* 28.

³⁴ SHVOY: *I. m.* 50.

³⁵ DOMBRÁDY: *I. m.* 9–11

ferences szerzetes – kocsmákat és vendéglőket is felkerestek.³⁶ Az orosz polgárháborús ellentét mintájára a kortársak által egyre gyakrabban „fehérnek” nevezett Horthy-féle hadsereg engedélyezett létszámát a francia illetékesek idővel ugyan megemelték, de még ezt követően – augusztus 1-jén – is csak 3300 katona teljesített szolgálatot a szerveződő hadseregben. Ennek létszáma csak a Tanácsköztársaság bukását követően nőtt meg, amikor a Vörös Hadseregből – az igazoló eljárást követően – sokan csatlakoztak a Nemzeti Hadsereghez.³⁷

A Károlyi-kormány elismertetése, a szerveződő hadsereg mozgásterének bővítése és a Dunántúlra való átvonulása engedélyezése érdekében utazott Horthy június közepén Teleki Pál külügyminiszter társaságában Belgrádba.³⁸ A két miniszter akkor ismerte meg közelről egymást. Ehhez az is hozzájárult, hogy Pancsován a hotel biliárdszobájában egyes források szerint szalmazsákon, más források tanúsága alapján pedig a biliárdasztalon aludtak.³⁹ A június 19-i kormányülésen Teleki számolt be az útról. Kedvezően értékelte azt, mert tárgyalópartnereik – főként a szerb politikai és katonai vezetők – „előzékenyek” voltak, de ennek ellenére „konkrét eredményt nem tudnak felmutatni”. Belgrádban a szerb miniszterelnökkel és külügyminiszterrel, a szerb hadsereg vezérkari főnökével, illetve angol és amerikai admirálisokkal, diplomatákkal is tárgyaltak. Azért nem került sor konkrét megállapodásra, mert a szegedi ellenkormány ideiglenes jelleggel és francia ellenőrzés alatt működött. A szegedi kormány két képviselője Troubridge angol admirálissal is eredménytelen megbeszélést folytatott.⁴⁰ A Belgrádban tartózkodó angol és amerikai diplomaták, Troubridge admirálishoz hasonlóan, úgy ítélték meg Telekit és Horthyt, hogy hazafias emberek, de nem alkalmasak egy ország vezetésére, mert a „régirend hívei”, és nem demokraták. Az angol és az amerikai tárgyalópartnereik tehát kevésbé voltak szívélyesek. H. P. Dodge amerikai ügyvivő kitűnően ismer-

³⁶ A toborzáshoz lásd KELEMEN: *I. m.* 284., 306., 489–492. SAKMYSTER: *I. m.* 28. PILCH: *I. m.* 141–145. SZAKÁLY Sándor: Horthy Miklós és a Nemzeti Hadsereg létrejötte. In: *Újragondolt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról.* Szerk. MIKLÓS Péter. Szeged, 2010, 308–310. Páter Zdraveczt titkos naplója. Szerk., bev. BORSÁNYI György. Budapest, 1967, 237–239. Zdraveczt visszaemlékezésének eredeti szövegét a Magyar Ferences Levéltárban őrzik. Magyar Ferences Levéltár (a továbbiakban: MFL) XI. Személyi hagyatékok. Zdraveczt István (a továbbiakban: XI. Zdraveczt). 3. d. ZADRAVECZ István visszaemlékezése, 144–145., 147. *A toborzás első napja.* Szegedi Napló, 1919. június 24. 3. *Toborzás.* Szegedi Új Nemzedék, 1919. július 1. 6. *A hadsereg.* Szegedi Új Nemzedék, 1919. július 16. 2.

³⁷ SZAKÁLY: *I. m.* 2010, 308. KELEMEN: *I. m.* 302., 306.

³⁸ ABLONCZY Balázs: *Teleki Pál.* Budapest, 2005, 143–145.

³⁹ KELEMEN: *I. m.* 286. DOBLHOFF: *I. m.* 212. ABLONCZY: *I. m.* 144.

⁴⁰ KELEMEN: *I. m.* 284–287. (Az idézetek a 285. és a 286. oldalon olvashatók.)

te fel megbeszélésük során, hogy Horthy a szerveződő hadseregével leginkább függetlenedne a szegedi kormánytól.⁴¹

A július eleji kormányüléseken a kabinet válságával kapcsolatos kérdések megvitatására került sor. A kormány jelentősége ugyanis idővel leértékelődött a franciák szemében.⁴² Emellett a hadsereg megítélése is kedvezőtlenebb lett. Károlyi Gyula június 29-én ki is jelentette, hogy „a szegedi francia parancsnokság és a kormány között a szükséges harmónia hiányzik, ami nélkül eredményesen dolgozni nem lehet”. A lemondást fontolgató miniszterelnök leszögezte, hogy csak olyan kormánynak szabad átadni a helyet, amelyet az antant támogat. Horthy amellett érvelt, hogy a kormány támaszkodhat a parasztságra, mert ez a társadalmi réteg „a hátunk mögött van”. Hozzátette, hogy az antant sok esetben nem pontos információkkal rendelkezik, a győztes hatalmak képviselőit félrevezették, azok „az itteni intrikáknak” lettek az áldozatai. A hadügyminiszter azt javasolta, hogy Teleki utazzon el a békekonferenciára, és tájékoztassa az illetékeseket a magyarországi helyzetről.⁴³ Július 5-én délelőtt a miniszterelnök végül lemondott. Horthy nem örült a fejleményeknek. Szerinte a helyzet nem olyan „sötét”, a munkát mindenképpen folytatni kell. Majd hozzátette: „Az idesereglett embereket nem lehet szélnek eresztetni, mert ezáltal mindazokat, kik legelső hívásunkra ide jöttek, teljesen elveszítenénk. A küzdelmet feladni nem szabad, bízunk abban, hogy a magyar nép fel fog ébredni; ez lesz majd a mi erőnk s nem a francia hadsereg.”⁴⁴

A Minisztertanács július 5-i ülése után került sor a Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE) díszközgyűlésére a szegedi Városi Színházban. Ezen az eseményen részt vettek a kormány tagjai, francia tisztek, a városi hatóságok képviselői és érdeklődők. Gömbös Gyula az ülés elején arra tett javaslatot, hogy Horthy Miklóst kiáltsák ki a jelenlévők a szervezet országos díszelnökévé. Erre hangos tetszésnyilvánítással sor is került. Az admirális egyenruháját viselő hadügyminiszter ezt követően kijelentette, hogy „nem beszélni, hanem cselekedni” jött ide, de ezt – mint az aznap délelőtti kormányülésen egyértelművé vált – akadályozza a francia megszállók politikája. A Károlyi-kormányt ugyanis már nem támogatják. A helyzet nem kedvező, mondta, de folytatni kell a megkezdett munkát. Teljességgel elfogadhatatlan, tette hozzá, hogy „politikai kalandorok” kísérletezzenek az „agyongyötört”, „édes Hazánk testén”. Majd kijelentette: csak olyan

⁴¹ L. NAGY Zsuzsa: *Amerikai diplomaták Horthy Miklósról, 1920–1944.* Történelmi Szemle, 1990/3–4. 174–175.

⁴² PÜSKI: *I. m.* 43.

⁴³ KELEMEN: *I. m.* 314–316.

⁴⁴ *Uo.* 333. (az idézet itt olvasható). KOZMA: *I. m.* 302.

„támogatok és támogatunk, aki egy véleményen van velünk, aki a mi eszméinkért: a magyar nemzeti eszméért száll síkra”. Horthy hazafias, franciaellenes beszédét kitörő lelkesedéssel fogadta a hallgatóság. A tisztek a vállalkra vették és így vitték ki a színház épületéből.⁴⁵ Horthy – ennek a napnak az eredményeként is – lassan a szegedi ellenforradalom és különösen is a radikális jobboldal vezéralakjává vált. Népszerűségének és tekintélyének fokozatos növekedésében a díszközgyűlésen elmondott beszéde fontos szerepet játszott.⁴⁶

A Nemzeti Hadsereg kedvezőtlen megítélését befolyásolta, hogy Horthy környezetét radikális jobboldaliak alkották. Az elsősorban arisztokratákból álló, jobboldali elkötelezettségű Károlyi-kormány megítélésére is hatással volt ez a körülmény.⁴⁷ De Lobit azért is ítélte meg negatívan Horthy Miklóst, mert a politikai nézeteivel, amelyeket például a MOVE díszközgyűlésén is elmondott, nem tudott azonosulni. Emellett a tábornok súlyosbító körülményként vette számításba, hogy Horthy 1909 és 1914 Ferenc József szárnysegédje volt.⁴⁸

A jobboldali radikális politikai csoportosulás – a háború végén színre lépett, a történelmi középosztályból kikerülő, politikai tapasztalatokkal nem rendelkező fiatalabb politikai generáció (Gömbös Gyula, Kozma Miklós, Eckhardt Tibor, Zsilinszky Endre stb.) – az első világháború, a front, az összeomlás, a Tanácsköztársaság tapasztalatainak hatására egy olyan Magyarországot képzelt el, amelyben maradéktalanul megvalósulnak az antiliberalizmus, az antibolsevizmus, az antiszemitizmus, a militarizmus, a nacionalizmus és az irredentizmus eszméi. Számukra, szintén a háború – mint első számú politikai szocializációs tényező – következményeként, a politikai erőszak, azaz a terror is legitim politikai eszközt jelentett. Érdemes e nézetrendszer kialakulásának okai kapcsán néhány további megjegyzést tenni. A radikális jobboldali nézetek gyökerei már az első világháború előtti időszakra visszavezethetők, amelyeket felerősített a dualista Magyarország elutasítása (antiliberalizmus, militarizmus), az ateista és internacionalista bolsevizmus hatalmi pozícióba kerülése (antibolseviz-

⁴⁵ Az eseményhez lásd KELEMEN: *I. m.* 334–335. Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár. VI. Személyi gyűjtemények, visszaemlékezések 973. PRÓNAY Pál: *Ellenforradalmi naplójegyzeteim 1918–1921.* (a továbbiakban: PSZL VI. 973. PRÓNAY Pál) II. kötet. 97–98. KOZMA: *I. m.* 303–304. DOMBRÁDY: *I. m.* 13–14. *Díszközgyűlés, kormánynyilatkozattal.* Szegedi Napló, 1919. július 6. 1–2.

⁴⁶ SAKMYSTER: *I. m.* 33.

⁴⁷ PÜSKI: *I. m.* 45. ORMOS: *I. m.* 1984, 315. DOMBRÁDY: *I. m.* 11.

⁴⁸ KELEMEN: *I. m.* 307. DOMBRÁDY: *I. m.* 11.

mus, nacionalizmus).⁴⁹ Emellett a Tanácsköztársaság alatt tovább erősödött az országban a már az első világháború előtt megjelent és a háborús években intenzívebbé váló antiszemitizmus,⁵⁰ aminek egyik fő oka az volt, hogy a Forradalmi Kormányzótanács, a diktatúra legfelsőbb irányító szervének a tagjai, a népbiztosok között magas volt a zsidó származásúak aránya. Ez az arány eleinte 60% volt, majd a Forradalmi Kormányzótanács április eleji átalakulása után majdnem elérte a 68%-ot, míg júniusban 57%-ra csökkent.⁵¹ Azonban ők nem zsidónak, hanem 'forradalmárnak', 'szocialistának' és 'kommunistának' tartották magukat – erre viszont azok, akik a zsidóságban bűnbakot láttak, nem voltak tekintettel.⁵²

A politikai tapasztalatokkal szintén nem rendelkező Horthy ennek a csoportnak vált a vezéralakjává. Az életkora miatt sokkal inkább illett volna abba az idősebb politikai generációba, amelyet konzervatív politikusok alkottak (Károlyi Gyula, Bethlen István, Teleki Pál). Ráadásul a részükről merült fel, hogy Horthyt fel kellene kérni az ellenforradalomhoz történő csatlakozáshoz. Ezzel szemben az 1919 első felében radikalizálódott nézetei miatt Horthy mégis a fiatalabb generációval került szorosabb kapcsolatba. Úgy vállalt szerepet az ellenkormányban, hogy nem rendelkezett kidolgozott politikai elképzelésekkel, tervekkel, nem ismerte részleteiben a magyar politikai viszonyokat. Ezen a téren – korábbi karrierje miatt érthető módon – felkészületlen és tapasztalatlan volt. A válságos időszakokban könnyen radikalizálódó Horthy számos kérdésben tudott azonosulni a közvetlen környezetét alkotó jobboldali radikálisok nézeteivel.⁵³ Horthy radikális nézeteket valló katonákkal, politikusokkal és egyházi személyiségekkel is bizalmi kapcsolatba került Szegeden, akik komoly hatással voltak az 1918 ősze óta eleinte lassabban és mérsékeltebben, majd a Tisza-par-

⁴⁹ Ennek alapos, átfogó elemzéséhez lásd GYURGYÁK János: *Magyar fajvédők. Eszmetörténeti tanulmány.* Budapest, 2012.

⁵⁰ Az antiszemitizmus első világháború alatti gyökereihez lásd BIHARI Péter: *Lövészárkok a hátszobában. Középosztály, zsidókérdés, antiszemitizmus az első világháború Magyarországon.* Budapest, 2008. Az antiszemitizmus háború utáni megerősödéséhez lásd ROMSICS Ignác: *Huszedik századi traumáink. Trianon és a Holokauszt.* Rubicon, 2012/9–10. 40–49.

⁵¹ HAJDU Tibor: *Tanácsköztársaság, 1919. A Forradalmi Kormányzótanács személyi összetételéről.* Rubicon, 2012/8. 72–75. Nathaniel KATZBURG: *Zsidópolitika Magyarországon 1919–1943.* Budapest, 2002, 32–33. KELEMEN: *I. m.* 439.

⁵² GYURGYÁK János: *A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmetörténet.* Budapest, 2001, 102–109.

⁵³ Az ellenforradalmi csoportok jellemzéséhez lásd ORMOS Mária: *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919–1941).* I. kötet. Budapest, 2000, 33–45. SAKMYSTER: *I. m.* 29–30. GYURGYÁK: *I. m.* 2012, 9–10., 13–14., 107–108., 213–218.

ti városban egyre inkább radikalizálódó gondolkodására és világgépére, a közelmúltban a Kárpát-medencében történekről alkotott véleményére.

Különösen is meghatározó volt az altengernagy gondolatvilágának befolyásolása terén Gömbös Gyulának, báró Prónay Pálnak, a Nemzeti Hadsereg június 14-én megalakult törzsszázadának, Horthy személyes testőrének és Zadravecz István ferences szerzetesnek, a Nemzeti Hadsereg későbbi tábori püspökének a szerepe.⁵⁴ Gömbös, Prónay és Zadravecz befolyása eredményeként is Horthy egyre inkább úgy gondolta, hogy a közelmúlt eseményeit a zsidóság irányította. Ezzel is összefüggésben – Gömbös hatására – nyitottá vált a tördőfés-elmélet elfogadására.⁵⁵ A hadügyminiszter és államtitkára között bizalmi viszony alakult ki. Kettejük politikai pályafutása összefonódott.⁵⁶ Korántsem volt tehát véletlen, hogy az egyik kormányülésen Gömbös és Horthy is tiltakozott Pálmai Lajos igazságügy-miniszteri kinevezése ellen, mert ők „nem maradnának zsidó igazságügy-miniszterrel egy kabinetben”.⁵⁷ A Nemzeti Hadsereghez – alacsony számban – zsidó tisztek is csatlakoztak. A hadseregszervezés irányítói úgy döntöttek, hogy nem válnak meg tőlük, mivel ezt minden bizonynyal nehezményezték volna a franciák.⁵⁸ Horthy antiszemitizmusából és antikommunizmusából következett, hogy – úgy vélte – az országot meg kell tisztítani a „bolsevista mételytől”, korlátozni kell a „keresztény” és a „nemzeti” eszme jegyében a zsidóság befolyását, továbbá, „rendet kell tenni”, akár erőszakos eszközökkel is.⁵⁹ A „keresztény” és a „nemzeti” jelzők – jelentős mértékben Zadravecz tevékenysége eredményeként – az ateista bolsevizmussal szembeni hívószavakká váltak. Horthy és Zadravecz akkoriban többször is beszélgetett egymással.⁶⁰ Horthy több alkalommal is megfordult az Alsóvárosi Népkörben, ahol gazdák, földművesek társaságában töltöttek el eszmecserevel néhány órát.⁶¹ Emiatt is utalhatott a kor-

⁵⁴ Ehhez lásd SAKMYSTER: *I. m.* 29–33. ZOMBORI István: *Horthy, Zadravecz és Szeged (1919)*. In: MIKLÓS: *I. m.* 173. DOMBRÁDY: *I. m.* 7., 9–10.

⁵⁵ GÖMBÖS Gyula: *Egy magyar vezérkari tiszt bíráló feljegyzései a forradalomról és ellenforradalomról*. S. a. rend., jegyz., utószó: TURBUCZ Péter. Máriabesnyő, 2017.

⁵⁶ VONYÓ József: *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*. Pécs, 2018, 134–137., 141–142., 148–149. GERGELY: *I. m.* 68., 71.

⁵⁷ KELEMEN: *I. m.* 276., 300.

⁵⁸ *Uo.* 116–117. KOZMA: *I. m.* 243. GYURGYÁK: *I. m.* 2001, 118.

⁵⁹ SHVOY: *I. m.* 50., 52.

⁶⁰ MFL, A Kapisztrán Rendtartomány Rendházai VI. 8. Conv. Szeged, b7, 44. kötet. *Historia Domus Szegediensis patrum Franciscanorum provinciae SS. Salvatoris ab anno 1828 (1828–1920)*. 712–715. MFL XI. Zadravecz 3. d. ZADRAVECZ István visszaemlékezése, 144–146.

⁶¹ ZOMBORI: *I. m.* 171–174., 177–178. KELEMEN: *I. m.* 408. *Alsóvárosban*. Szegedi Új Nemzedék, 1919. július 29. 1.

mány ülésein a hadügyminiszter arra, hogy a gazdatársadalom a szegedi kormányt támogatja. Horthy gondolkodásában tehát Szegeden megjelent az a – később jobban előtérbe kerülő – nézet, hogy a „romlott” főváros helyett a vidékre kell támaszkodni.

Az erőszak alkalmazásával kapcsolatban mindenekelőtt Prónay Pál hatása volt lényeges.⁶² Az általa parancsnokolt különítmény Horthy személyes testőrségét is ellátta.⁶³ Prónay 1919 és 1921 között Horthy egyik barátja, bizalmasa és tanácsadója volt.⁶⁴ Az erőszak alkalmazásának problematikájával kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy flottaparancsnokként Horthy is erélyes magatartást tanúsított, tehát 1919 nyarán – minden bizonnyal – nem kellett különösebben győzködni az erőszakos eszközök szükségességéről. Az azonban okkal feltételezhető, hogy Prónay hatására is egyre inkább úgy gondolta: a Tanácsköztársasággal, annak működtetőivel szemben lényegében minden eszköz, így az erőszak, a fizikai és lelki terror alkalmazása is megengedett.⁶⁵ Prónay Pál mellett Horthy politikai erőszakhoz való viszonyát a vörösterorról a Szegedre érkező megalapozott vagy éppen téves hírek és információk is befolyásolhatták. Ezek az értesülések, amelyek ellenőrzésére ráadásul nem is volt mód, ugyanis erősíthették Horthy és környezetének az indulatait.

Horthy Miklós elutasította a liberalizmust és a demokráciát. Utóbbit azért, mert, mint július végén egy interjúban kifejtette, a nép alkalmatlan arra, hogy „a vezetőit megválogassa”, miután a választók nem „félístenek”.⁶⁶

A FŐVEZÉR

A Károlyi-kormányt váltó P. Ábrahám Dezső vezette kabinetben – a francia megszállók elvárása miatt – Horthy Miklós nem kapott miniszteri széket.⁶⁷ Belitska Sándor tábornok lett a hadügyminiszter. Horthy Miklóst a hadsereg főparancsnokává, fővezérré július 13-án nevezte ki a kormány.⁶⁸

⁶² SAKMYSTER: *I. m.* 31. GYURGYÁK: *I. m.* 2012, 197–202. Béla BODÓ: *Pál Prónay: Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921.* Pittsburgh, 2011, 17–19.

⁶³ PSZL VI. 973. PRÓNAY Pál, II. kötet. 80. KOZMA: *I. m.* 328.

⁶⁴ BODÓ: *I. m.* 19.

⁶⁵ PSZL VI. 973. PRÓNAY Pál, II. kötet. 80.

⁶⁶ Idézi PILCH: *I. m.* 132. SAKMYSTER: *I. m.* 28–29.

⁶⁷ KELEMEN: *I. m.* 348., 360., 362., 365., 377. PSZL VI. 973. PRÓNAY Pál, II. kötet. 102–103.

⁶⁸ MNL OL K 32. Az ellenforradalmi kormány miniszterelnöksége. X 1541., 7048. mf. Horthy Miklós főparancsnoki kinevezése. Szeged, 1919. július 13. 494. *A fővezérség átvétele.* Szegedi Új Nemzedék, 1919. július 16. 4. *Horthy Miklós átvette a fővezérséget.* Szegedi Napló, 1919. július 16. 3.

A fővezér a kormány alárendeltségébe tartozott. Horthy és Belitska között olyan megállapodás született, hogy a hadműveleteket Horthy a fővezérségre és Soós Károlyra, a vezérkar főnökére támaszkodva irányítja. A csapatok ellátását, kiegészítését és mozgósítását a hadügyminisztérium intézte.⁶⁹ A kormánytól történő részleges függetlenedés – noha akkor ezt még nem lehetett tudni – fontos lépés volt afelé, hogy Horthy Miklós az ország jövőjét meghatározó tényezők egyikévé váljon. Horthy azzal a megjegyzéssel vált meg a miniszteri pozíciójától, hogy többé már nem kell politizálnia.⁷⁰ Az igaz, hogy kormányzati szerepe már nem volt, de a hadsereg élén lényegében akkor kezdett el politizálni.

A fővezér július közepi hadseregpárancsában ez állt: hogy „a nemzeti kormány bizalma folytán a mai napon átvettem az összes magyar nemzeti haderő fővezérletét”. Horthy a hadsereg feladatát abban jelölte meg, hogy „diadalra vigyük a hazánkat megsemmisítéssel fenyegető bolsevisták ellen”. Leszögezte, hogy „egy ezeréves nemzet utolsó hatalmas reménysége, imája, sóhaja ti vagytok. De – ezzel jelezve a hadsereg „rendteremtő” funkcióját – lesújtó kardja is, ha kell”.⁷¹ Ez világosan jelzi a fővezér környezetének azt a törekvését, hogy az egyre inkább Horthy által szimbolizált ellenforradalmat „szabadságharc”-ként, „függetlenségi küzdelem”-ként állítsák be, amelynek élén a Monarchia haditengerészete volt flottaparancsnoka, a személyéről szóló kultikus kijelentések szerint: a „honmentő” vezér áll.⁷² Nem volt tehát véletlen, hogy még egy hadügyminiszteri rendelete értelmében, a hadsereg „nemzeti” jellegét hangsúlyozandó a katonák Bocskai-süveget hordtak, amelyre a vörös színű díszítés helyett fehér darutollat tűztek.⁷³ A fővezéri titulus a honfoglaló vezérekre történő utalásként is értelmezhető volt.⁷⁴

A fővezérség nemcsak a szimbolikus politizálással foglalkozott, hanem különféle tervek készültek a Tanácsköztársaság bukása utáni időkre. Annak ellenére, hogy ezek nem valósultak meg, jól jelzik: Horthy és környezete

⁶⁹ DOMBRÁDY: *I. m.* 11–12. KELEMEN: *I. m.* 371.

⁷⁰ KOZMA: *I. m.* 322., 325.

⁷¹ KELEMEN: *I. m.* 368. HL I. 31. HM 996. d. 1919, eln. Szegedi Hadügyminisztérium, 1035., Hadseregpárancs. Szeged, 1919. július 13.

⁷² Ehhez lásd TURBUCZ: *I. m.* 57–60.

⁷³ MNL OL K 573. A szegedi ellenforradalmi kormány belügyminisztériuma, 1919. Általános iratok. (a továbbiakban: MNL OL K 573.) 2. cs. 318. sz.: Változások az öltözet és felszerelési szabályzathoz, Szeged, 1919. július 4.

⁷⁴ SÍPOS: *I. m.* 435.

a hadsereg hatalmának erősítésére törekedett.⁷⁵ Idővel – e tervektől függetlenül – a kormány és a hadsereg közötti erőviszonyok a hadsereg, tehát Horthy Miklós felé billentek el. Kozma Miklós az augusztus eleji helyzet kapcsán – kissé túlzóan, de a tendenciákat mégis érzékeltetve – azt írta, hogy „a minisztertanács, amely most már annyira sem minisztertanács, mint eddig volt, s már csak Horthy kívánságainak asszisztál”.⁷⁶

A szegedi ellenforradalmárok központja a Kass Szálló volt. Itt szálltak meg, és elsősorban itt, illetve a szegedi csónakházakban élték társasági életüket. Beszélgetésekre került sor, amelyek témái a közelmúlt, a jelen és a jövő értékeléséhez, politikai tervezgetésekhez kapcsolódtak.⁷⁷ Ezek a beszélgetések lehetőséget adtak az ellenforradalmároknak egymás nézeteinek, elképzeléseinek és képességeinek megismerésére, felmérésére. Ezek eredményeként is kialakult, hogy ki kivel és miért tartotta elképzelhetőnek a jövőbeli együttműködést. Nem véletlen, hogy Horthy Miklós az első világháború után fővezérként és egy ideig kormányzóként is elsősorban olyanokkal működött együtt, akiket Szegeden ismert meg. A társasági élet élénk volt Szegeden: bálokat, hangversenyeket, színházi előadásokat is tartottak, rendszeres volt a bridzsezés a Kass Szállóban, illetve egyéb szórakozási, kikapcsolódási lehetőségek is adódtak a városban.⁷⁸ A társaság egyik népszerű alakja volt Horthy, aki közvetlen természete, megnyerő megjelenése, anekdotázó stílusa és nyelvtudása miatt szinte mindenkivel megtalálta a közös hangot. Számos olyan történetet mesélt el a haditengerészeti pályafutásáról, amely sokak figyelmét lekötötte. Ezek közül kiemelkedtek az 1892 és 1894 közötti világ körüli útrjáról szóló beszámolók, de Ferenc József, a bécsi császári udvar, az udvari vadászatok és az első világháború alatti adriai harcok is gyakran felmerültek a beszélgetések során.⁷⁹ Az 1945 után hegemon pozícióba került „leleplező” narratíva egyik fő vádjá az volt a Szegeden eltöltött bő két hónappal kapcsolatban, hogy élénk volt a társasági élet és a kormány tagjai nem csináltak semmit.⁸⁰ Azt könnyű belátni, hogy a megszállás alatt álló Szegeden az ellenkormánynak és

⁷⁵ Vö. VARGYAI Gyula: *Katonai közigazgatás és kormányzói jogkör (1919–1921)*. Budapest, 1971, 14–15., 17–19., 21–22. Vargyai könyvét alapos kritikával kell használni. Lásd például MNL OL K 572. A szegedi ellenforradalmi kormány belügyminisztériuma, 1919. Rezervált iratok. (a továbbiakban: MNL OL K 572.) 52 365. t. 913/1919. i. sz., 1919. július 19. Bizalmas. Tervezet a román hadsereg visszavonulásának esetére.

⁷⁶ KOZMA: *I. m.* 358.

⁷⁷ KELEMEN: *I. m.* 516. ABLONCZY: *I. m.* 141–142.

⁷⁸ KELEMEN: *I. m.* 518. KOZMA: *I. m.* 329.

⁷⁹ KELEMEN: *I. m.* 519–520. KOZMA: *I. m.* 336–337., 366–367. PILCH: *I. m.* 129–131.

⁸⁰ Például VAS Zoltán: *Öfelsége szárnysegéde: Horthy Miklós*. Budapest, 1969, 231–233.

a Nemzeti Hadseregnek érdemi mozgástere nem volt.⁸¹ A kormány és a hadsereg hatalma csak egy megszállt városra terjedt ki, és a megszállók bizalmatlanok is voltak az irányukba. Emiatt érthető módon nagyobb hangsúlyt kaptak a Szegeden eltöltött idő alatt ezek a társasági események. Amúgy a szegedi ellenkormány tagjai – a kabinet pénzügyi helyzete miatt – fizetést nem kaptak.⁸²

Az események a Magyarországi Tanácsköztársaság – a román hadseregnek a Vörös Hadsereggel szembeni, a két hadsereg közötti erőviszonyokból következő sikeres ellentámadása eredményeként bekövetkezett – augusztus 1-jei bukása után gyorsultak fel.⁸³ Horthy az új helyzetben minél előbb el kívánta hagyni Szegedet.⁸⁴ A fővezérség augusztus 9-én vált ki a minisztérium kötelékéből és önálló parancsnokságként megkezdte a működését.⁸⁵ Legelőször, augusztus 4-én, a Prónay-különítmény vonult át a Dunántúlra, majd a „fehér” hadsereg többi egysége.⁸⁶ Az átvonulás azért történhetett meg, mert „a francia parancsnokság szemet hunyt az események felett”.⁸⁷ Néhány nappal később, augusztus 12-én, József főherceg, kormányzó arra kérte a fővezért, hogy vonuljanak vissza az egységei Szegedre. Horthy ennek nem tett eleget, mert nem kívánta magát – ennek a parancsnak az elfogadásával – alárendelni a Friedrich István vezetésével megalakult budapesti kabinetnek. Önálló tényezőként kívánt az ország sorsának alakításában részt venni.⁸⁸

A fővezér egyértelművé tette a tisztjei számára, hogy az átvonulás alatt és után – mivel a Nemzeti Hadsereg gyenge katonai erőt képviselt – el kell kerülni a románokkal való fegyveres összeütközést.⁸⁹ A román hadsereg parancsnoksága és a fővezérség augusztus első felében megállapodott ab-

⁸¹ PILCH: *I. m.* 137–139.

⁸² KELEMEN: *I. m.* 499–508.

⁸³ RÉVÉSZ Tamás: *Nem akartak katonát látni? A magyar állam és hadserege 1918–1919-ben.* Budapest, 2019, 233–243. Az tehát, hogy a Vörös Hadsereg ellenforradalmi szimpátiával rendelkező tisztjei a „szegediek” biztatására átadták az offenzíva tervét a románoknak, nem lényeges. A román hadsereg enélkül is legyőzte volna a Vörös Hadsereget. A szovjetizált történetírás álláspontjához lásd LIPTAI Ervin: *A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919.* Budapest, 1960, 461–512., különösen: 462–464., 472–473., 510–511., 515.

⁸⁴ DOMBRÁDY: *I. m.* 15–16., 18–19. KELEMEN: *I. m.* 427., 429., 450–451., 469–471.

⁸⁵ Uo. 456. MNL OL K 573. 3. cs. 721. sz.: Hadsereg-fővezérlet felállítása, Szeged, 1919. augusztus 9.

⁸⁶ KELEMEN: *I. m.* 443., 498–499., 521–533. PILCH: *I. m.* 146–163. GERGELY: *I. m.* 75.

⁸⁷ DOMBRÁDY: *I. m.* 17.

⁸⁸ KELEMEN: *I. m.* 451., 469–470. DOMBRÁDY: *I. m.* 17–18. KOZMA: *I. m.* 384.

⁸⁹ PILCH: *I. m.* 179–186.

ban, hogy a Dunántúl déli része a Nemzeti Hadsereg ellenőrzése alá kerül.⁹⁰ Horthy augusztus 13-án repült át Siófokra.⁹¹ Ott a Vörös Hadsereg II. hadtestének korábbi főhadiszállása lett a fővezérség központja.⁹²

* * *

A szegedi ellenkormány a franciák akaratának eredményeként érdemi szerepet nem játszhatott a Magyarországi Tanácsköztársaság augusztus eleji összeomlásában. Horthy fővezéri kinevezése azonban már egy lépés volt afelé, hogy idővel függetlenedni tudjon a szegedi kormánytól és a megszálló hadseregtől. Erre augusztus 9-én sor is került. Horthy Miklós – mozgásterének bővülése miatt – ezt követően egyre fontosabb szerepet töltött be az ország jövőjének alakításában.

⁹⁰ ORMOS: *I. m.* 2000, 58–59.

⁹¹ DOMBRÁDY: *I. m.* 18. KOZMA: *I. m.* 399–400.

⁹² SZAKÁLY: *I. m.* 2010, 310.

Gali Máté

A MAGYARORSZÁGI TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HISTORIOGRÁFIÁJA

